

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Николай Иванов Ненов, Регионален исторически музей – Русе, за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор' по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки Докторска програма "Книгознание, библиотекознание, библиография" (Дигитализация на културното наследство), с автор: Георги Методиев Петров, на тема: „Интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство чрез облачни технологии“, с научен ръководител: Проф. дн Цветанка Христова Панчева, Софийски университет.

Георги Методиев Петров е машинен инженер в Техническия университет в София, а от 2017 г. е докторант в професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“ в Софийския университет. В биографията си има обучения свързани с компютърни технологии, образование за възрастни, учене през целия живот, техники за фасилитиране и модериране. Всички тези специализации са предпоставка за последвалото кариерно развитие в институции, свързани с работа с хора от различни възрасти, както и ориентирани към форми за работа с културно наследство и образование.

Представеният от Георги Петров комплект материали е в съответствие с утвърдения „Правилник на Софийския университет за присъждане на научни степени и заемане на академични длъжности“ с последно изменение от месец октомври 2016 г., Раздел III, чл. №№ 64 и последващи, и включва всички необходими документи. Докторантът е приложил пет публикации по темата на своето изследване. Дисертационният труд е с общ обем от 302 страници и е структуриран в Увод, четири Глави, Заключение, Приложения. Библиографията включва общо 151 заглавия.

Темата на дисертацията „Интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство чрез облачни технологии“ реално отразява нейната същност и актуалност, като съсредоточава оригинален подход и неизследван проблем. Дисертационният труд е обсъден и допуснат до публична защита с решение на Катедра "Библиотекознание, научна информация и културна политика" към Философския факултет на Софийския

университет "Св. Климент Охридски". Дисертацията се състои от Увод – 7 стр., четири Глави – 207 стр., Заключение – 6 стр., Приложения – 54 стр.

Държа да подчертая актуалността на настоящия труд и необходимостта от него в ситуацията на пост Ковид, когато стана ясно, че българските институции на паметта не разполагат с добри дигитални масиви или не могат да ги презентират успешно. Едновременно с това темата е особено значима с оглед заложените усилия за дигитализация на наследството в Плана за възстановяване и устойчивост до 2026 г. Заложените в разглеждания текст визии и решения могат да се окажат в значителна степен приложими на практика, с което ползите от това да са за обществото като цяло.

Интеграцията е ключов елемент в тезата (и заглавието) на автора, поради което неговите усилия да се потърсят и представят примери, които подкрепят подобен процес, са завладяващи, а резултатите - окуражаващи. Макар у нас рядко да се мисли за подобен тип сътрудничество, смятам, че предложените от докторанта модели на работа са постижими, поради което за да се случат те, са необходими усилията на мнозина.

В Увода се изказва необходимостта от осъществяването на проучване, свързано с дигитализацията и употребата на облачните технологии в местата на памет у нас. Тази необходимост води до формирането на основната Цел на изследването – а именно да се разработи модел за интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство чрез облачни технологии в институциите на паметта в България. Работата по създаването на този модел ще осигури достъп до дигиталните колекции на локални, регионални и национални институции и опазването на културното наследство. Докторантът си поставя седем задачи, които последователно се развиват в отделните части на текста.

Указани са методите за работа в текста - издирване, синтез и анализ на научната литература, проучване на нормативната рамка и политиките за дигитализация; теренно изследване, интервюта с мениджъри, анкетно проучване сред институции на паметта. Всичко това му дава възможност да се възползва уверено от получените резултати, с които да изгради тезата си и да я докаже.

Облачните технологии са на фокус в Първа глава, където те се поставят в основата на процесите на опазване на културните ценности чрез дигитализация. За да се постигне обоснована необходимост за това е необходим преглед на терминологичния апарат, поради което докторантът поставя определения и граници на употребяваните в

настоящия труд термини и понятия. Като се спира на три взаимодопълващи се определения, все пак докторантът поставя акцент върху определението в Закона за културното наследство, като по този начин съобразява изследването си с необходимостта от опазване на наследството и улесняване на достъпа до културното наследство (стр .27).

Представени са успешни модели за интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство чрез облачни технологии в институциите на паметта в други държави и като цяло, както се заявява на стр. 9 - формира се поле от знания за облачните технологии и приложението им в сферата на дигитализацията на културното наследство, нужно, за приложението им в национален контекст. От особена важност се явява примера на Финландия, който представя системно дейността по дигитализиране на културното наследство и дава цялостен отговор на съвременните нужди от тази дейност.

Разгледаният тук документ "Матрица на нивата на дигитално опазване", съсредоточен върху техническите аспекти на дигиталното опазване, се превръща впоследствие в необходима основа за изграждане на обосновани политики за дигитализация у нас. Тя служи за самооценка, както и за проверка на достигнатото ниво, но към момента не се познава от българските места на памет, поради което с усилията на докторанта приносът към развитието на процесите може значително да се увеличи.

Глава Втора се съсредоточава върху политики за дигитализация на културно наследство в България и в Европейския съюз, като разглежда поредица от документи и примери. Представя се нормативната система в националното и европейското законодателство, което обуславя прегледа на съответните културни политики. Като цяло липсата на стратегически документ, който да обедини и подреди приоритетите, се оказва основната причина за вялата реализация на процесите на дигитализация у нас, макар Планът за възстановяване и развитие да предвижда смели начинания в тази насока, подплатени с финансови аргументи. Фрагментарността на създадените колекции и вариантността на решенията в процеса на дигитализацията у нас са сред основните слабости, които се посочват в изводите към тази глава (стр. 114).

Трета глава разглежда практиките у нас на дигитализация на културното наследство сред широк кръг от организации – библиотеки, музеи, архив, читалища, научни институти, представени на различни нива - национално, регионално, общинско.

Докторантът е провел анкетно проучване, изпратено до 74 организации, което цели изясняване на картината, свързана с процесите на дигитализация и управлението им. Не всички от тях са отговорили, като причините за това са не само в големия обем от въпроси, но и в опосредстваното общуване – твърде рядко изследователят е на терен, където именно се създава ниво на доверие и се получава непосредствен достъп до информация. Естествено пандемията е една от основните пречки пред осъществяването на този тип изследване, но едновременно с това бих могъл да се съглася с докторанта, според когото за нуждите на неговата работа не е необходимо национално представително изследване, а документиране на процесите на дигитализация, които да се превърнат в основа на анализ (стр. 136).

Това проучване е безспорно необходимо и представлява реално измерване на процеси и действия, които у нас не са разглеждани систематично. На неговата основа докторантът анализира актуалните практики и очертава възможностите в технологичен и в организационен план пред различните институции, като се опитва да предложи модел за оптимизиране на процесите по дигитализация, осигуряване на достъпност и трайно съхранение чрез използване на облачни технологии. Разбира се, подчертана е липсата на стратегия за изпълнението на процеса, както и всички произтичащи от това обстоятелства, свързани с планиране, финансиране или постигане на стандарти в процеса на дигитализация. Според автора – „липсата на национална стратегия и съпътстващите я национални програми за отделните видове институции на паметта, както и на ясно определени стандарти за дигитализация на културното наследство води до отсъствие на ясно дефинирани правила, процедури и стандарти за дигитализация, а от там и на гаранции за качествено изпълнение на процесите и устойчивостта във времето на параметрите на дейността и нейните резултати“ (стр. 122).

Проучването дава информация за реализирани добри практики и затвърждава допускането на автора, че дигитализацията у нас се извършва основно в рамките на специализирани проекти. Доколкото в проектните приложения се извършва задължителна обосновка за методи и процедури на подобни дейности, то безспорно видимата част от процеса на дигитализация ще се опре на резултатите от подобни проекти. Сред примерите липсват тези, свързани с програмата ПА14, позната и като „Норвежката програма“, където инвестициите бяха големи, вероятно и свършеното е много, но видимостта от усилията се нуждаят от анализ. Без това задължително да се

очаква от докторанта и неговата работа, споменавам тази програма, тъй като тя бе една от малкото, които са прицелени в темата на изследването.

Докторантът регистрира разнопосочност в информацията относно броя на дигитализираните обекти, като системност се проявява основно в работата на ДА „Архиви“. Подобна е ситуацията и при огледа на методическите документи, които стоят в основата на процеса, които също показват липса на съгласуваност в работата на организациите. Като цяло песимизмът от наблюдаваната и изследвана ситуация му вдъхва надежда за скорошно овладяване на облачните технологии, с което принципите на дигитализация у нас биха се модернизирани и оптимизирани.

Заради анкетата са посочени множество и разнообразни видове културни ценности, от които респондентите могат да избират, за да покажат обхвата на дигитализационния процес. Съобразно опита на изследователя са предложени детайлизирани опции за работа с видове книжовно наследство (например - печатните изделия са в осем категории), докато възможността да се отбележат уникални вещи – персонализирани, обредни, парадни, всекидневни, всички те разположени в различни хронологични хоризонти, са с една възможност – категория „исторически“. Този подбор на категории води до извода за най-голям брой дигитализирани обекти като книги, продължаващи издания, пощенски картички (стр. 155), което разбира се е рефлексия от повечето включили се в анкетата библиотеки. Изследването показва, че институциите на паметта у нас извършват дигитализация на всички видове движими културни ценности, „макар и крайно неравномерно“ (стр. 155). Този извод се налага не само като резултат от проучването, но и от доброто познаване на ситуацията у нас, на документите – правни и програмни, както и от собствения опит на докторанта.

Все пак за мен проблематично стои твърдението, че библиотеки дигитализират нематериално културно наследство. От една страна те не разполагат с нужната експертиза, поради което не са страна в процесите на номинация на елементи от този вид наследство. От друга страна те явно са подали информация, която принуждава докторант Петров да направи подобно заключение. Възможно е да тази информация да се отнася до някакви форми, които имат характеристики на нематериално културно наследство („данни от сферата на народната медицина дигитализира РБ Враца“ – стр. 160), но за да се припознае то е необходима регистрация на съответния елемент на нематериално културно наследство.

Броят на дигитализираните обекти е тема със съществено значение, не само за да се проследи дейността на извършеното към момента, но и да се изгради перспектива за бъдещи действия, съобразно дигиталното време, в което живеем. Хоризонтът на очакване на реален достъп до формите и измеренията на културното наследство става все по-близък, което предявява повече претенции към необходимостта от този вид услуга, която институциите на паметта дължат на обществото. Ето защо извършеното от докторанта по темата е особено ценно, тъй като показва припл. 10 % дигитализирани обекти, при което е посочен потенциалът на едни или други организации, както и огромната работа, свършена в системата на държавните архиви. Съществен елемент тук е Кой работи по дигитализирането, на каква длъжност е и какви са неговите отговорности, а тъкмо това се оказва основна слабост както в наблюденията и изследван процес, така и за възможността за оптимизиране и управление на дигитализирането на колекции, което според докторанта показва висока степен на критичност при оценката за сложността на цялостния процес на дигитализация (стр. 186).

Един от основните проблеми при дигитализирането на колекциите е възможността за достъп, елемент, осъзнаван в неговата важност от всички респонденти в проучването, поради което се утвърждава положителна нагласа за увеличаване на достъпа до съдържание.

В своите обобщения към Трета глава докторантът отчита широкия спектър на дигитализацията у нас, но не пропуска липсата на системност в организацията, на обученията и визията за осъществяването на тази технологична дейност, която не разчита единствено на експертизата на специалистите в институциите на паметта. Тъкмо поради това логично се появява и глава Четвърта, където се представя Модел за интегриране на дигитални колекции чрез облачни технологии. Важно е да се отбележи, че моделът е фокусиран върху процесите, а не върху това кой ги извършва (стр. 195), което го прави важен за осигуряване на достъп до културното наследство.

Като се базира на използване на облачни технологии, чрез които се засилва междусекторното и вътрешносекторното сътрудничество, моделът изгражда значително присъствие в мрежата, пести време и финанси и опростява работните процеси, управлението и мониторинга. Употребата на облачни технологии спестява ресурси и отваря пространство за същинската дейност на местата на паметта – предоставяне на достъп до формите на културно наследство чрез дигитализация.

Моделът е до голяма степен условен и зависим от политическа воля за промени, независимо от факта, че би бил обезпечен финансово в заложения План за възстановяване и развитие. Но въпреки това неговото създаване показва сполучлив начин на осъществяване на дейностите по дигитализация на колекции, като се опира на научно изследване. Създаването на този Модел безспорно предоставя начин за реализация на взаимоотношения между аудитории и пазители на културното наследство, като превръща тези отношения в държавна отговорност. Предвижданата системност в дейността, в разработването на нормативни документи и в прилагането им, търсената субординация, контрол, стандартизация и реализирането на връзки между различни нива, създава предпоставки за успешната реализация на този Модел. Чрез него дисертационния труд се опитва да отговори на наболял обществен проблем, с което да промени посоката на досегашните действия на всички нива.

Настоящият дисертационен труд е оригинален, а неговите приноси се изразяват в теоритичния характер на осъщественото проучване, изследванията и анализите, които са направени, както и на приложния характер на създадения Модел за интегриране на дигитални колекции чрез облачни технологии. Цитирането на публикации в дисертационния труд е извършено съобразно изискванията в съответната област, а публикациите са реално използвани. Авторефератът е съставен коректно и отразява в цялост съдържанието на дисертационния труд. Основните моменти от текста са в достатъчна степен репрезентативни и обобщаващи, за да се постигне необходимия обзор върху труда. Посочените пет публикации са от национални и международни конференции, което говори не само за качеството на текстовете, но и за възможността авторските тези да бъдат проверени пред специализирани аудитории.

Дисертационният труд съдържа реални научни резултати, които представляват оригинален принос от страна на докторанта Георги Петров и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и „Правилник на Софийския университет за присъждане на научни степени и заемане на академични длъжности“.

Дисертационният труд на тема „Интегриране на колекции от дигитални обекти на културното наследство чрез облачни технологии“ свидетелства, че докторантът Георги Петров притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност 3.5. Обществени комуникации и информационни науки, като показва качества и умения за самостоятелно научно изследване. Ето защо, убедено давам

своята положителна оценка за дисертационния труд и постигнатите резултати и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен 'доктор' на Георги Методиев Петров, в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки, Докторска програма "Книгознание, библиотекознание, библиография" (Дигитализация на културното наследство).

18.08.2021 г.

Русе

Рецензент:

проф. д-р Николай Ненов